Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES strateginis kelrodis“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2023/C 140/04)

Pranešėjas **Christian MOOS**

Bendrapranešėjis **Peter CLEVER**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 7 14
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis
	Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2022 12 20
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	163 / 1 / 5

1. **Santrauka ir rekomendacijos**

1.1. Strateginis kelrodis yra svarbus žingsnis į priekį. Tai labai svarbių konkrečių projektų ir priemonių, kuriais didinamas Europos saugumas, rinkinys. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) mano, kad jis turi būti išplėstas, siekiant suformuoti visapusišką Europos užsienio ir saugumo politikos strategiją, ir kad šiame procese turi dalyvauti pilietinė visuomenė.

1.2. EESRK pabrėžia, kad saugumas apima daug daugiau nei gynyba ir kad išsamioje ES saugumo strategijoje dėmesys taip pat turėtų būti skiriamas civiliniams ir prevenciniams aspektams, siekiant paremti ir papildyti konkrečias gynybos priemones.

1.3. EESRK pabrėžia prevencinę socialinio teisingumo, ekonominių perspektyvų ir aplinkos tvarumo svarbą. Socialinė taika ir ekonominis stabilumas yra svarbios smurto atsisakymo sąlygos. Siekiant išlaikyti socialinę tvarką ir taiką pasaulyje, labai svarbu apriboti visuotinį atšilimą ir valdyti jo padarinius.

1.4. Strateginis kelrodis nepakankamai atsižvelgia į vaidmenį, kurį gali ir turi atlikti Europos pilietinė visuomenė tam, kad būtų užtikrintas didesnis atsparumas, kai vykdomi hibridiniai išpuoliai ir kai priešiškos jėgos sistemingai kenkia sanglaudai ir solidarumui ES valstybėse narėse ir tarp jų.

1.5. Civilinė ir prevencinė saugumo politika yra neatsiejama nuo karinės gynybos pajėgumų. Pastarieji turi būti laikomi būtina saugumo sąlyga, o atgrasomojo poveikio požiūriu – ir prevencine priemone.

1.6. EESRK mano, kad strateginiame kelrodyje Europos saugumo ir gynybos politika pavaizduota pernelyg pozityviai.

1.7. NATO yra ne tik strateginė ES partnerė, bet ir pagrindinė saugumo užtikrintoja. Europiečiai turi suteikti NATO didesnės pridėtinės vertės imdamiesi priemonių sustiprinti savo pačių pajėgumą veikti strategiškai. ES ir NATO iki šiol neišnaudojo visų savo bendradarbiavimo galimybių. Europos saugumo ir gynybos ramsčio stiprinimas reiškia NATO stiprinimą.

1.8. Galiausiai ES turi prisiimti didesnę atsakomybę ir sukurti Europos gynybos sąjungą, kuri būtų NATO europinis ramstis, užtikrinant, kad tokia sąjunga visapusiškai gerbtų kai kurių jos valstybių narių neutralumą ir būtų su juo suderinama.

1.9. ES turėtų geriau suprasti lemiamą transatlantinės partnerystės svarbą NATO, taigi ir Europos saugumui.

1.10. Pernelyg daug ES valstybių narių jau seniai ignoravo savo gynybos įsipareigojimus ir pajėgumus, todėl jų ginkluotosioms pajėgoms labai trūksta įrangos, pasirengimo ir sąveikumo.

1.11. ES valstybės narės turi geriau koordinuoti nacionalinių pajėgumų plėtrą ir gynybos planavimą bei vykdyti daug daugiau bendrų viešųjų pirkimų. Didesnis Europos gynybos pajėgumų veiksmingumas turi būti pasiektas daug geriau koordinuojant nacionalinę pramonės politiką.

1.12. Europos pajėgumas veikti turi būti sustiprintas užsienio ir saugumo politikos srityje nustačius balsavimą pagal balsų daugumos principą.

1.13. Kaip svarbus papildomas Strateginio kelrodžio elementas turi būti nustatytas vaidmuo, kurį Europos pilietinė visuomenė gali atlikti solidarumo, bendradarbiavimo ir atsparumo srityse.

1.14. EESRK siūlo rengti viešus forumus strateginėms diskusijoms Europos ir nacionaliniu lygmenimis.

2. **Bendrosios pastabos**

2.1. Šioje nuomonėje savo iniciatyva nagrinėjamas Strateginio kelrodžio poveikis ir siekiama politiškai įvertinti jo europinius tikslus ir galimybes iš pilietinės visuomenės perspektyvos. EESRK palankiai vertina Europos Sąjungos iniciatyvas stiprinti Europos saugumą ir gynybą.

2.2. Pilietinė visuomenė saugumo klausimais nėra pašalinis stebėtojas ir jos balsas turi būti išgirstas. Konflikto atveju smarkiai nukenčia civilinės institucijos, o civiliai gyventojai patiria pražūtingus karo padarinius.

2.3. Žvelgiant iš pilietinės visuomenės perspektyvos, Strateginiame kelrodyje pasirinktas siauras požiūris į saugumą, ypatingą dėmesį skiriant gynybai. EESRK pabrėžia, kad saugumas apima daug daugiau nei gynybą ir kad ES saugumo strategijoje civiliniams ir prevenciniams aspektams turėtų būti skiriama daugiau dėmesio nei Strateginiame kelrodyje.

2.4. Europos Sąjunga (ES) yra visiška smurto ir karo priešybė. Ji turi geriau išnaudoti savo politinius, materialinius ir kultūrinius išteklius, kad prisidėtų prie taikaus konfliktų sprendimo ir užkirstų kelią karinei eskalacijai, nes būtent čia gali slypėti ES svarbios pridėtinės vertės potencialas ir jos ligšiolinis poveikis pasauliui. ES turi veiksmingiau propaguoti grįžimą prie daugiašalių ginklų kontrolės susitarimų, Sutarties dėl branduolinio ginklo neplatinimo ir įsipareigojimo siekti branduolinio nusiginklavimo.

2.5. Taisyklėmis grindžiama daugiašalė tvarka yra būtina visuotinių žmogaus teisių gynimo sąlyga. ES kartu su panašiai mąstančiais partneriais visame pasaulyje turi dėti visas pastangas, kad stiprintų ir prireikus atkurtų bei atnaujintų taisyklėmis grindžiamą daugiašalę tvarką. Kietosios galios politika ir vadinamasis „džiunglių įstatymas“ yra nesuderinami su demokratija ir teisinės valstybės principu. Saugumas be laisvės netektų prasmės. Be to, saugumas taip pat yra svarbi laisvės sąlyga.

2.6. Civilinė ir prevencinė saugumo politika neprieštarauja kariniams gynybos pajėgumams. Atvirkščiai, pastarieji turi būti laikomi būtina saugumo sąlyga, o atgrasomojo poveikio požiūriu – ir prevencine priemone.

2.7. Skiriant politines ir finansines investicijas į saugumą ir gynybą reikia patikimai ir rimtai įvertinti: a) ES sistemines ir b) materialines stipriąsias ir silpnąsias puses, taip pat jos gebėjimą i) užtikrinti savo pačios saugumą; ii) kurti stabilumą kaimyninėse šalyse; iii) užtikrinti pasaulinės prekybos maršrutus ir prieigą prie ypatingos svarbos prekių ir medžiagų bei galiausiai, bet ne mažiau svarbu; iv) būti patikima ir aiškiai įsipareigojusia aljansų partnere padedant jos valstybėms narėms, nes tai labai svarbu ne tik Europos saugumui.

2.8. Laisvės ir saugumo negalima užtikrinti vien tik kariniais pajėgumais. Tam reikia holistinio socialinio, ekonominio ir aplinkosauginio požiūrio, geresnių žvalgybinių duomenų ir prognozavimo. Pirmenybė turi būti teikiama prevencinei politikai ir konfliktų sprendimui diplomatinėmis ir civilinėmis priemonėmis. Karinės galios naudojimas turi išlikti paskutine priemone. Tačiau tai taip pat apima patikimus karinius pajėgumus ir neabejotiną norą jais pasinaudoti, jei tai būtų neišvengiama. ES turi ryžtingiau ginti savo interesus.

2.9. Užtikrinti teisingą taiką yra svarbiausias pasaulinės saugumo sistemos tikslas, o daugiašališkumas yra geriausia priemonė šiam tikslui pasiekti. Tačiau taiką užtikrinti yra vis sunkiau ir EESRK pakartoja 2022 m. pasaulinės taikos ataskaitos rekomendacijas ragindamas imtis veiksmų pasaulinei taikos struktūrai stiprinti ([1]).

2.10. Norint įgyvendinti gynybos pajėgumų stiprinimo ir saugumo didinimo priemones, reikia didesnio tarpinstitucinio nuoseklumo, neveikti atskirai, o svarbiausia – tvirto valstybių narių įsipareigojimo.

2.11. Dėl Rusijos invazijos į Ukrainą, karo grįžimo į Europą ir negailestingos galios politikos reikia veiksmingų atgrasymo pajėgumų. Nors dalyvavimas didžiųjų galių politikoje niekada nebuvo ES tikslas, dabar, kai Rusija ir Kinija griauna tarptautinės sistemos pamatus, Europos Sąjunga turi prisitaikyti prie didėjančios sisteminės konkurencijos tarp didžiųjų galių. Rusija atvirai pažeidžia JT Chartiją, o Kinija pažeidžia visuotines žmogaus teises, kaip aiškiai matyti Sindziange ir Honkonge.

2.12. JAV, Kanada ir kitos pasaulio demokratinės valstybės yra svarbios partnerės įgyvendinant tai, dėl ko visos JT valstybės narės yra oficialiai ir savanoriškai įsipareigojusios – visuotines žmogaus teises, kurių niekur ir niekada negalima pažeisti.

2.13. ES turėtų geriau suprasti lemiamą transatlantinės partnerystės, t. y. ES ir JAV santykių, svarbą NATO, taigi ir Europos saugumui. Nors pastaraisiais metais JAV vis daugiau dėmesio skyrė Azijos ir Ramiojo vandenyno regionams, Rusijos agresija rodo, kad ir Europoje toliau turi būti saugoma ir, prireikus, ginama pasaulinė tvarka.

2.14. NATO yra ne tik ES strateginė partnerė – ji užtikrina Europos karinę gynybą, todėl Europos gynybos ramstis turėtų būti plėtojamas visapusiškai papildant Šiaurės Atlanto paktą. Tą visais atžvilgiais patvirtina Rusijos išpuolis prieš Ukrainą ir tarptautinę saugumo tvarką. Aktyvesnis Europos bendradarbiavimas gynybos srityje gali sustiprinti NATO ir Europos pajėgumą veikti siekiant veiksmingiau prisidėti prie savo pačios saugumo ir stabilumo regione.

2.15. Nors ES kaip bendruomenė ir NATO kaip aljansas nėra visiškai tapatūs, jie vis labiau persidengia – ir ne tik vertybių bei tikslų požiūriu. Suomijai ir Švedijai įstojus į NATO, 23 šalys bus abiejų organizacijų narės. Europiečiai gali ir turi užtikrinti didesnę aljanso pridėtinę vertę taikydami priemones, kuriomis stiprinamas jų pačių gebėjimas veikti. Galiausiai ES turi prisiimti didesnę atsakomybę už savo saugumą ir sukurti Europos gynybos sąjungą, kuri būtų NATO europinis ramstis, visapusiškai atsižvelgdama į kai kurių savo valstybių narių neutralumą.

2.16. Per daug valstybių narių pernelyg ilgai ignoravo savo gynybos pajėgumus. Dėl iš dalies nepakankamų, tačiau daugiausia neveiksmingų gynybos išlaidų daugelyje ES valstybių narių dramatiškai trūksta ginkluotųjų pajėgų įrangos, pasirengimo ir sąveikumo. Jeigu šios ES valstybės narės yra ir NATO narės, jos nesilaiko savo įsipareigojimų aljansui.

2.17. Europos gynybos pajėgumai priklauso ne tik nuo skiriamo biudžeto dydžio, bet ir, visų pirma, nuo veiksmingo jo naudojimo. Šiuo metu skirtingos ginklų sistemos ES lemia dubliavimąsi, dideles išlaidas ir neveiksmingumą. ES valstybės narės turi geriau koordinuoti nacionalinių pajėgumų plėtrą ir gynybos planavimą bei pasikliauti bendrais viešaisiais

([1]) *Common Security – For our shared future*, Stokholmas, 2022 m.

pirkimais. ES ir nacionaliniu lygmenimis turėtų būti taikoma nuosekli viešųjų pirkimų politika, kad būtų pasiekta masto ekonomija, reikalinga sąnaudoms sumažinti, ir kad būtų galima vykdyti pakankamą veiklą siekiant užtikrinti naujų veiklą pradedančių įmonių egzistavimas ([2]). Dabartinė praktika Europos gynybos rinkoje atspindi didelę ES masto veiksmų nebuvimo kainą.

2.18. Nepaisant nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo (PESCO), suderintos metinės peržiūros gynybos srityje (CARD) ir Europos gynybos fondo (EGF), ES padarė pernelyg mažą pažangą kurdama veiksmingas bendras struktūras, kuriomis galėtų užtikrinti savo saugumą. Atitinkamai 2022 m. kovo mėn. Versalio deklaracijoje, grindžiamoje 2021 m. gruodžio mėn. valstybių ir Vyriausybių vadovų sprendimu, teigiama, kad „Europos Sąjunga prisiims daugiau atsakomybės už savo pačios saugumą ir gynybos srityje laikysis strateginės veiksmų krypties, taip pat didins savo gebėjimą veikti savarankiškai“.

2.19. ES gebėjimas veikti užsienio ir saugumo politikos srityje būtų sustiprintas atsisakius vienbalsiai priimamų sprendimų (kiekvienos valstybės narės gebėjimas blokuoti visas kitas) Taryboje užsienio politikos srityje. Kaip tarpinį sprendimą būtų galima apsvarstyti laikiną kvalifikuotos balsų daugumos arba dvigubos kvalifikuotos balsų daugumos bandomąjį etapą (t. y. nustatyti aukštesnes ribas kvalifikuotai balsų daugumai). Tačiau institucinė sistema netrukdo valstybėms narėms imtis nuoseklių veiksmų. Priešingai, valstybės narės apeina esamą institucinę sistemą, neišnaudoja jos potencialo ir į ją nesiintegruoja.

2.20. Europai kaip saugumo užtikrintojai gali prireikti naujo naratyvo ir konkrečių priemonių, kurias remtų pilietinė visuomenė ir piliečių dalyvavimas, kad būtų sustiprinta Europos tapatybė ir solidarumas, nerizikuojant nacionalizmą pakeisti Europos šovinizmu. Visuomenės dalyvavimas turėtų būti atviras, skaidrus ir įtraukus.

3. **Teigiami Strateginio kelrodžio aspektai**

3.1. Strateginio kelrodžio tikslas – užtikrinti didesnį saugumą formuojant pajėgumus („veikimas“), geresnį pasirengimą („saugumas“), tikslines investicijas („investavimas“) ir glaudesnį bendradarbiavimą („partneriai“) bei stiprinant partnerystes ir aljansus – buvo pasirinktas teisingai.

3.2. Strateginiu kelrodžiu turi būti patvirtintas Europos pasiryžimas laikytis Jungtinių Tautų Chartijos principų, atkurti taiką ir ginti laisvę Europoje.

3.3. Kalbant apie saugumą, Strateginiame kelrodyje Kinija vadinama „sistemine konkurente“: tą patvirtina šalyje vykdomi masiniai visuotinių žmogaus teisių pažeidimai, keliama nuolatinė grėsmė Taivanui ir teikiama parama agresorei Rusijai. Strateginiame kelrodyje pabrėžiama, kad Kinija ir Rusija kelia grėsmę tarptautinei tvarkai. Jos plečia savo branduolinį arsenalą ir kuria naujas ginklų sistemas.

3.4. Jame taip pat pabrėžiama pavojinga ginklų kontrolės struktūros erozija ir neigiamas šio „teisinio vakuumo“ poveikis ES saugumui.

3.5. ES turi teisėtų interesų visuose pasaulio regionuose. Strateginis kelrodis ne visiškai apima visus šiuos klausimus, tačiau jame pagrįstai teigiama, kad, kaip buvo konkrečiai matyti Vakarų Balkanuose, Europos neveiklumas skatina kitas valstybes užpildyti šią erdvę.

3.6. Strateginiame kelrodyje pabrėžiama, kad ES turi veikti daug skubiau ir ryžtingiau, o valstybės narės turi galėti pasikliauti tarpusavio parama. Todėl pabrėžiama ES sutarties 42 straipsnio 7 dalies svarba. ES turėtų išaiškinti šio pagrindinio teisinio pagrindo suderinamumą su pareiga teikti pagalbą pagal NATO sutarties 5 straipsnį.

([2]) *Saugumo ir gynybos technologijų veiksmų planas* (COM(2022) 61 *final*), 4.9 punktas.

3.7. Geresnis pasirengimas ir sąveikumas Strateginiame kelrodyje nurodyti kaip prioritetai, kurie turi atitikti NATO reikalavimus. Strateginiame kelrodyje ES pristatoma kaip veikėja, geriau užtikrinanti Europos gynybą, ir skelbiama, kad ji užpildys kritines pajėgumų spragas, sustiprins Europos visuomenių atsparumą ir kurs stabilumą Europos kaimyninėse šalyse. Pirmas žingsnis – sukurti greitojo dislokavimo pajėgumus, kuriuos sudarytų 5 000 karių ir kurie turėtų pradėti veikti iki 2025 m. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad jau pats laikas imtis veiksmų, nes ES jau daugiau nei prieš du dešimtmečius šioje srityje buvo nustačiusi platesnio užmojo tikslus, kurie iki šiol nepasiekti.

3.8. Nors Strateginiame kelrodyje nekalbama apie kvalifikuotos balsų daugumos įvedimą užsienio politikos srityje, jame raginama numatyti konstruktyvų susilaikymą, kad pageidaujančios valstybės narės galėtų žengti į priekį. Atsižvelgiant į tai, būtų galima plačiau taikyti ES sutarties 44 straipsnį, kad, Tarybai įgaliojus, to pageidaujančios valstybės narės, turinčios reikiamus pajėgumus, galėtų bendradarbiauti bendros saugumo ir gynybos politikos (BSGP) srityje.

3.9. Strateginiu kelrodžiu siekiama prasmingai sujungti civilines ir karines BSGP misijas ir operacijas. Pabrėžiama civilinių BSGP misijų, susijusių su nekariniais reagavimo veiksmais, svarba. Strateginiu kelrodžiu siekiama glaudesnio BSGP ir ES teisingumo bei vidaus reikalų srities suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimo.

3.10. EESRK palankiai vertina tai, kad jame laikomasi į veiksmus orientuoto požiūrio ir įvardijami konkretūs pasiūlymai ir veiksmai, duomenys ir tarpiniai tikslai, kuriuos turi reguliariai peržiūrėti ES Taryba ir Europos Vadovų Taryba.

3.11. Strateginiame kelrodyje taip pat pabrėžiamos svarbios priemonės, kuriomis siekiama į BSGP misijas ir operacijas geriau įtraukti „lyčių, taikos ir saugumo“ bei veiksmingumo klimato požiūriu koncepciją. Pažymėtina, kad iki 2023 m. ES savo BSGP misijose ir operacijose sustiprins patarėjų visuotinių žmogaus teisių ir lyčių klausimais tinklą, o įgyvendinant ES kovos su klimato kaita ir gynybos veiksmų gaires karinis sektorius pasuks neutralaus poveikio klimatui keliu.

4. **Kritinės pastabos dėl Kelrodžio**

4.1. Strateginis kelrodis – labai plataus užmojo dokumentas, kuriame išdėstyta daugiau kaip 80 konkrečių veiksmų, kurių reikia imtis iki 2025 m. Šiuo požiūriu būtina stipri valstybių narių politinė valia, kitaip šis dokumentas atspindės veikiau tokią Europos Sąjungą, kuriai trūksta kompetencijos užsienio politikos ir gynybos klausimais.

4.2. Strateginiam kelrodžiui būdinga siauresnė saugumo sąvoka. Saugumas yra daugiau nei gynyba. Siekiant išvengti karinių konfliktų labai svarbu užtikrinti didesnę prevenciją ir prognozavimą. Strateginiame kelrodyje daugiausia dėmesio skiriama konkrečių projektų ir veiksmų katalogo sudarymui. EESRK tai vertina palankiai. Tačiau Kelrodyje nekalbama apie konkrečias geografines vietoves, per mažai apibrėžiama, kur ES, atsižvelgdama į savo vertybes ir tikslus, nori užtikrinti stabilumą ir saugumą, be kita ko, už savo teritorijos ribų, pavyzdžiui, artimiausiose kaimyninėse šalyse. Kelrodis turi būti išplėstas, kad taptų išsamia strategija, apimančia pilietinės visuomenės dalyvavimą.

4.3. Strateginiame kelrodyje gana pozityviai vaizduojamas ES saugumo ir gynybos politikos nuoseklumas ir galimi jos pajėgumai, pvz., teigiama, kad ES pranašumas užkertant kelią išorės konfliktams bei krizėms ir juos sprendžiant – jos galimybė naudoti ir karines, ir civilines priemones. Kelrodyje nepateikiama konkrečių pavyzdžių, kaip būtų galima tai sėkmingai užtikrinti. Tačiau realybės neatitinkanti analizė negali būti tvirtas saugumo strategijos pagrindas. Kadangi ES save laiko nuoseklia daugiašalių sprendimų lydere ir Strateginiame kelrodyje aiškiai save giria, pavyzdžiui, prisiimdama atsakomybę už pasaulinį saugumą, trūksta galimybių sąžiningai įvertinti padėtį.

4.4. ES galėjo daug politinių ir finansinių išteklių investuoti į daugiašališkumą, tačiau bent iki Rusijos išpuolio valstybės narės Europos užsienio politikos suderintų tikslų siekdavo tik tuo atveju, jei jie tiesiogiai atitikdavo jų nacionalinius interesus. Šį esminį strateginio prognozavimo trūkumą galima iliustruoti keliais pavyzdžiais: plėtros procesas Vakarų Balkanuose, europiečių atsakas į Libijos karą, priklausomybė nuo energijos, žaliavų ir kitų išteklių tiekimo, atstovavimas Europai Jungtinėse Tautose ir skirtingo dydžio BVP dalis investicijoms į nacionalinius karinius pajėgumus.

4.5. Strateginiame kelrodyje pripažįstama NATO svarba Europos saugumui, tačiau to nepakanka. Kelrodyje įvardijama strateginė partnerystė su NATO, papildomumas ir sprendimų priėmimo savarankiškumas. Tačiau tik kelios valstybės narės išlieka neutralios, t. y. nepriklauso NATO, o aljansas yra daugiau nei vien strateginis Europos partneris. NATO yra ir bus vienintelis tikrasis Europos saugumo garantas neapibrėžtą laikotarpį ateityje. Tačiau ES gali padėti europiečiams geriau prisidėti prie Europos saugumo sutelkdama savo gynybos pajėgumus ir atsisakydama nekoordinuotos nacionalinės politikos bendro Europos požiūrio labui. Nepaisant daugelio gerų Strateginiame kelrodyje išdėstytų požiūrių, nei ES, nei NATO iki šiol neišnaudojo visų savo bendradarbiavimo galimybių.

4.6. Europos strateginio savarankiškumo sąvoka turi būti aiškiai apibrėžta, kai ji taikoma saugumo ir gynybos srityje, kaip yra Strateginio kelrodžio atveju. Strateginis savarankiškumas nereiškia, kad ES turi viską daryti viena, tačiau reiškia, kad ES turėtų tapti geresne partnere, kuri prireikus gali imtis veiksmų, taip pat ir tais atvejais, kai parama gali būti nepasiekiama. Savo neseniai priimtoje nuomonėje dėl transatlantinių santykių EESRK jau pabrėžė, kad strateginis savarankiškumas nereiškia noro laikytis vienodo atstumo galingiausių pasaulio šalių atžvilgiu. JAV yra ir išlieka svarbiausia Europos Sąjungininkė ir partnerė. Vis dėlto ES turėtų siekti sumažinti strateginę priklausomybę, be kita ko, saugumo ir gynybos sektoriuose, kaip nurodyta EESRK nuomonėje dėl saugumo ir gynybos technologijų veiksmų plano ([3]).

4.7. Būtina mažinti vienpusę Europos priklausomybę, ir ne tik gynybos srityje. Tai itin svarbu Europos saugumui. Tačiau EESRK mano, kad tarpusavio priklausomybė, ypač tarp panašių pažiūrų partnerių, yra ne tik naudinga, bet ir būtina taisyklėmis grindžiamos daugiašalės tvarkos sąlyga.

4.8. Kalbant apie būsimus ES karinius pajėgumus, Strateginiame kelrodyje paskelbtos ES greitojo reagavimo pajėgos atitinka greitai dislokuojamų mažesnių pajėgų tarptautiniu mastu koordinuojamose misijose koncepcijas. Tačiau šios pastangos negali būti vertinamos nepriklausomai nuo tinkamo Europos indėlio į savo pačios saugumą NATO lygmeniu. Europos pastangomis turi būti palaikomas NATO europinio ramsčio veiksmingumas. Šiuo metu neaišku, kaip ES ir NATO valstybės narės galėtų skirti pakankamai išteklių tiek NATO, tiek ES greitojo reagavimo pajėgoms, jei šiuos išteklius reikėtų naudoti tuo pačiu metu. Be to, kai kurios pasiūlytos priemonės, susijusios su greitai dislokuojamomis pajėgomis, neatitinka jau prieš dešimtmečius priimtų sprendimų (Helsinkis, 1999 m.).

4.9. Strateginiame kelrodyje neatsižvelgiama į vaidmenį, kurį gali ir turi atlikti Europos pilietinė visuomenė tam, kad būtų užtikrintas didesnis atsparumas tais atvejais, kai priešiškos jėgos sistemingai kenkia sanglaudai ir solidarumui ES valstybėse narėse ir tarp jų.

4.10. Tam, kad ES taptų demokratinės ir teisinės valstybės saugumo užtikrintoja, reikia ne tik stiprių ar tvirtesnių ES institucijų ir didesnio valstybių narių prognozavimo, bet ir plataus masto tarpvalstybinių socialinių aljansų, kurių neįmanoma įsivaizduoti be stiprios ir gyvybingos visos Europos organizuotos pilietinės visuomenės ir visapusiškai įsitraukusių Europos socialinių partnerių.

4.11. Priešiški išpuoliai apima ne tik karines operacijas, bet ir dezinformaciją, kibernetinius išpuolius, ekonominį šantažą ir kt. Strateginiame kelrodyje minimas hibridinių priemonių rinkinio, skirto koordinuotai reaguoti į hibridines grėsmes, ir Kovos su užsienio vykdomu manipuliavimu informacija ir kišimusi priemonių rinkinio kūrimas, taip pat Kibernetinio saugumo diplomatijos priemonių rinkinio stiprinimas. Tačiau Strateginiame kelrodyje reikia išsamiau aptarti šį svarbų aspektą. ES skubiai reikia pradėti laikytis tarpinstitucinio požiūrio į kovą su tokiais išpuoliais ir kišimusi, įtraukiant atstovaujamąją pilietinę visuomenę, kad būtų sukurtas veiksmingo ES piliečių solidarumo, bendradarbiavimo ir atsparumo pagrindas, ypač vietos lygmeniu, kai tokių išpuolių poveikis yra didžiausias.

4.12. Europos saugumui grėsmę kelia ne tik tradiciškai suprantami kariniai išpuoliai. Kibernetiniai išpuoliai ir sabotažas prieš privačias įmones, viešąsias institucijas ir ypatingos svarbos infrastruktūros objektus taip pat turi būti laikomi hibridiniais kariniais išpuoliais, kurie gali padaryti pražūtingą žalą. Šis aspektas Strateginiame kelrodyje nagrinėjamas nepakankamai, ypač kalbant apie veiksmingas apsaugos ir reagavimo priemones.

([3]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl saugumo ir gynybos technologijų veiksmų gairių (COM(2022) 61 *final*) (OL C 443, 2022 11 22, p. 112).

5. **Kelrodžio perkalibravimas**

5.1. EESRK visiškai sutinka su nuomone, kad ES turi atsižvelgti į vis agresyvesnes revizionistines galias, kurios pažeidžia JT Chartiją. Taisyklėmis grindžiamą daugiašalę tvarką galima atkurti, jei liberalios demokratinės valstybės laikysis savo principų, rems juos diplomatiniais, civiliniais ir kariniais gebėjimais ir nepasiduos autoritarinių jėgų pagundoms, spaudimui ir grasinimams.

5.2. Europos politika turi padėti užkirsti kelią ginkluotiems konfliktams; taip pat joje turėtų būti atsižvelgta į tai, kad pasaulis yra kur kas mažiau taikus nei jis buvo pasibaigus Šaltajam karui. Todėl Europos visuomenei reikia politinio sutarimo, kaip veiksmingai stiprinti savo gynybą nuo galimų agresorių ir, visų pirma, savo civilinės saugos pajėgumus. Labai svarbu rengti daugiau viešų diskusijų ir siekti aktyvaus pilietinės visuomenės subjektų dalyvavimo.

5.3. Transatlantinei partnerystei reikia daug daugiau politinių investicijų. Nors ji apima ne tik NATO, vis dėlto ji yra pagrindinis Aljanso ramstis. Europiečiai turi dėti daugiau pastangų ES ir JAV santykiams palaikyti ir gilinti. Nepaprastai svarbi yra stabili partnerystė su JAV tiek prekybos santykių, tiek saugumo požiūriu.

5.4. Europos tikslas yra pasaulis be branduolinio ginklo. Kol to nebus pasiekta, Amerikos teikiama branduolinio saugumo garantija Europai, NATO užtikrinamas branduolinis atgrasymas ir Prancūzijos atgrasymo pajėgos tebėra būtini Europos saugumui užtikrinti.

5.5. Europos partneriai turi skubiai sutelkti dėmesį į didesnį karinių išlaidų veiksmingumą. Tai galima pasiekti, be kita ko, užtikrinant daug didesnį nacionalinių įprastinių karinių sistemų sąveikumą. Valstybės narės turi įveikti dabartinius sunkumus ir nesusipratimus, susijusius su skubiai reikalingų trumpalaikių gynybos pajėgumų įsigijimu, ir rasti bendrą požiūrį į savo gynybos sistemų stiprinimą vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu vykdant bendrus viešuosius pirkimus ir įgyvendinant bendrus bendradarbiavimo projektus. Bendri Europos projektai neturėtų išstumti artimų sąjungininkų ir partnerių, tačiau jų galimybės patekti į Europos gynybos rinką turi būti griežtai grindžiamos abipusiškumo principu.

5.6. BVP dalis gynybos išlaidoms yra svarbi, nes dėl jos susitarė Vakarų sąjungininkai – *pacta sunt servanda*! Kalbant apie faktinius pajėgumus, svarbiau juos tiksliai apibrėžti ir laiku sukurti. Nėra labai svarbu, ar tam reikia lygiai 2 % BVP, ar galbūt daugiau. Svarbiausia, kad potencialus agresorius suprastų, jog išpuolio kaina yra per didelė. ES turi remtis savo priemonėmis ir institucijomis, pavyzdžiui, PESCO, CARD, EGF ir Europos taikos priemone, kad jos valstybių narių gynybos išlaidos būtų veiksmingesnės.

5.7. Viešieji pirkimai gynybos srityje ir Europos gynybos pramonės struktūra yra itin svarbūs Europos saugumui. Jie nepaklūsta vien rinkos taisyklėms. Tačiau Europos saugumui neturi pakenkti brangiai kainuojantys ir neveiksmingi kompromisai. Bendri projektai turėtų būti nustatomi remiantis konkurencingos ir novatoriškos pramonės gebėjimu pasiekti rezultatų, o ne nacionalinėmis kvotomis bendradarbiavimo projektuose.

5.8. Kelrodis apima daug svarbių saugumo aspektų, tačiau jame nepakankamai kalbama apie žvalgybą. ES turėtų atnaujinti Kelrodį ir į jį įtraukti aiškią Europos žvalgybos pajėgumų analizę bei konkrečius pasiūlymus, kaip juos pagerinti.

5.9. Reikia racionalizuoti nacionalines gynybos pajėgas, t. y. sukurti veiksmingas jungtines vadovavimo struktūras, kurios galiausiai sudarytų bendrų Europos pajėgų pagrindą. Būtina sustiprinti Europos Sąjungos karinį štabą ir Europos gynybos agentūrą.

6. **Pilietinės visuomenės indėlis užtikrinant Europos saugumą ir gynybą**

6.1. Strateginis kelrodis yra svarbus žingsnis į priekį. Jis turėtų būti išplėstas įtraukiant Europos užsienio politikos strategiją, kuriai būtų būdinga platesnė saugumo sąvoka, kuri atitiktų JT darnaus vystymosi tikslus ir kurioje aktyviai dalyvautų pilietinė visuomenė.

6.2. Siekiant išvengti karinių konfliktų, labai svarbu užtikrinti daugiau žvalgybinės informacijos, prevencijos ir prognozavimo. Kai kurios ES valstybės narės turi daugiau investuoti į savo gynybos pajėgumus ir dauguma jų jau pradėjo tai daryti. Tai turi būti ilgalaikis įsipareigojimas, kuriam reikia pilietinės visuomenės paramos. NATO europinis ramstis turi užtikrinti karinį atgrasymą, tačiau ES turi didinti savo pajėgumus, taip pat ir savo karinėmis priemonėmis, kad galėtų konkrečiai prevenciniu būdu prisidėti prie taikos ir stabilumo regione.

6.3. Kaip siūloma Kelrodyje, ES turėtų padėti valstybėms narėms pagerinti bendradarbiavimą, kad būtų sumažintas neveiksmingas jų gynybos pajėgumų fragmentiškumas ir brangiai kainuojantis dubliavimasis; tačiau, kol ES neturi realios kompetencijos gynybos srityje, ji turėtų ir toliau investuoti savo ribotus išteklius visų pirma į civilinę politiką ir mechanizmus, kad būtų galima užkirsti kelią konfliktams. Šioje srityje pilietinė visuomenė, pasitelkdama savo socialinius ir ekonominius tinklus ir didelį viešosios ir kultūrinės diplomatijos potencialą, gali iš tiesų daug prisidėti.

6.4. Laisva ir gyvybinga pilietinė visuomenė gali būti savaime stabilizuojanti priemonė krizės, turinčios įtakos Europos saugumui, metu. Tai pasitvirtino, pavyzdžiui, Rusijos agresijos atveju, kai milijonai ES piliečių daugelyje valstybių narių priglaudė Ukrainos pabėgėlius ir jiems padėjo, o ypač didelį pasirengimą padėti parodė su Ukraina besiribojančios ES valstybės narės. Visapusiškas požiūris į saugumą taip pat turi apimti Europos pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir nuolatinę paramą pilietinės visuomenės organizacijoms.

6.5. EESRK pabrėžia socialinio teisingumo, ekonominių perspektyvų ir aplinkos tvarumo svarbą saugumui. Socialinė taika yra svarbi smurto atsisakymo sąlyga. Siekiant išlaikyti socialinę tvarką ir taiką pasaulyje, labai svarbu apriboti visuotinį atšilimą ir valdyti jo padarinius.

6.6. EESRK siūlo rengti viešus forumus strateginėms diskusijoms, kad pilietinė visuomenė galėtų prisidėti kuriant Europą, kuri užtikrintų apsaugą nuo priešiškų išpuolių, kuriais siekiama pakenkti kovos dvasiai ir politiniam stabilumui valstybėse narėse ir tarp jų, ir taptų šiems išpuoliams atsparesnė. „Pasaulio galingųjų kovoje dėl pranašumo lemiamą reikšmę turi ne karinė ar ekonominė galia, o esminės visuomenės savybės“ ([4]).

6.7. EESRK, jo Išorės santykių skyrius (REX) ir, atsižvelgiant į gynybos pramonę, Pramonės permainų konsultacinė komisija (CCMI) ([5]) gali atlikti svarbų vaidmenį politinio lygmens ir visuomenės dialoge dėl saugumo Europoje ir pasaulyje. EESRK ir toliau ragins reguliariai atnaujinti Strateginį kelrodį ir nuodugniai vertins naujas susijusias iniciatyvas, pavyzdžiui, gynybos dokumentų rinkinį.

6.8. Rusijos agresija ir sisteminis varžymasis su Kinija rodo, kad ES neturi gaišti laiko ir privalo nedelsdama prisitaikyti prie geopolitinių realijų. Liberalios demokratijos šalyse tai galima pasiekti tik glaudžiai bendradarbiaujant su pilietine visuomene ir gaunant jos politinę paramą.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto pirmininkė
Christa SCHWENG

([4]) Mazarr, M. J. *What Makes a Power Great. The Real Drivers of Rise and Fall, Foreign Affairs,* 2022 m. liepos–rugpjūčio mėn., p. 52.
([5]) https://www.eesc.europa.eu/lt/sections-other-bodies/sections-commission/consultative-commission-industrial-change-ccmi